

Грищенко С.В.,
канд. пед. наук, ст. викладач, Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка

УСВІДОМЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ І МЕНТАЛІТЕТУ – ФОРМА САМОСВІДОМОСТІ Й САМОКОНТРОЛЮ

Постановка проблеми. Актуалізація уваги до соборності як ціннісно-смысловой мети розвитку українського суспільства полягає у розширенні вивчення напрямів і сфер соціального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам вивчення національної гідності і менталітету як форми самосвідомості і самоконтролю присвятили свої праці вчені, зокрема: Азаров Ю.П., Васильєв В.В., Кузьмінській О.І., Фіцула М.М. та ін. Вивчення науково-літературних джерел свідчить про зростання інтересу вітчизняних учених до питань національної гідності і менталітету. Дана стаття присвячується розгляду форм самосвідомості і самоконтролю на прикладі усвідомлення відповідальності перед собою як особистістю.

© Грищенко С.В.

Формулювання цілей статті. Полягає у вивченні основних етапів становлення гідності як морального поняття; у виявленні впливу національного виховання на розвиток особистості; у здійсненні аналізу специфічних передумов, які б сприяли формуванню в дітей почуттів національної гідності; у виокремленні менталітету (ментальності) характерної особливості морального становлення особистості.

Виклад основного матеріалу. Гідність як моральне поняття виражає уявлення про цінності людини, особливе моральне ставлення особистості до самої себе й ставлення до неї спільноти, у середовищі якої визначається цінність особистості. Усвідомлення людиною власної гідності є формою самосвідомості й самоконтролю. Цим поняття “гідність” близьке до понять совісті й честі. Це своєрідне усвідомлення відповідальності перед собою як особистістю. Гідність особистості вимагає від інших людей поваги до неї [3; 4].

Історія українського народу впродовж століть складалася трагічно. Представники нашої нації зазнавали від інших держав утисків і зневаги. Щоб вижити, треба було вдаватися до психології поступливості, терплячості, схильності перед сильними володарями та ін. Таким чином поступово прищеплювалося почуття меншовартості.

На новому етапі історії – набуття країною незалежності, можливості демократичного розвитку – перед нашим народом постає завдання подолати в собі психологію меншовартісності через формування національної гідності особистості. Ця якість має закладатися з раннього дитинства. Мова йде про формування гідності у ставленні особистості до себе й одночасно національної гідності. Кожна дитина має з гордістю говорити: “Я є Людина” і “Я – українець, громадянин своєї держави, ім’я якої – Україна” [1; 4].

В основі моральності дитини, повинно лежати національне виховання. У системі виховання роль батьків у формуванні національної гідності дітей є вирішальною. Батьки мусять бути яскравими, виразними носіями національної гідності. Лише за цих умов у процесі соціального успадкування формуються в дитини ці якості. Батькам слід створювати специфічні передумови, які б сприяли формуванню в дітей почуттів національної гідності. Серед них виокремимо такі:

- навіювання дитині думки про її неповторність, неперевершену цінність;
- постійне акцентування уваги дитини на її духовних цінностях, необхідності утверджувати їх у суспільних відносинах;
- поважне й вимогливе ставлення батьків, інших членів родини до особистості вихованця;
- формування почуттів совісті й честі як засобів самооцінки власних вчинків;
- спонукання дитини до відстоювання власної гідності перед товаришами, іншими людьми, не допускаючи приниження їхньої власної гідності;

- знання генеалогії своєї родини, усвідомлення діянь її представників на різних етапах історичного буття;
- знання історії свого народу, акцентування уваги дітей на героїчних етапах діяльності його пращурів, ознайомлення з визначними постатями українського народу, їхнім внеском у національну та світову культуру;
- знання культури, традицій, звичаїв, віри свого народу;
- володіння багатствами рідної мови;
- залучення дітей до конкретної діяльності, спрямованої на збереження й примноження матеріальних і духовних багатств свого народу;
- здійснення морального заохочення певної діяльності дітей у сфері прояву національної гідності [2; 4].

Менталітет (ментальність) є характерною особливістю морального становлення особистості. Термін менталітет походить від лат. *mentalis* – розумовий; *mens, mentis* – розум, думка, інтелект. В українському мовному обігу слово “менталітет” визначається як світосприйняття, світогляд, бачення світу, національний характер, вдача. Отже, ментальність народу – це його світосприйняття, світовідчуття, бачення себе у світі, особливості прояву національного характеру, своєрідність вдачі. Для кожної етнічної спільноти характерні ознаки ментальності, на основі яких з урахуванням загальнолюдських морально-духовних цінностей відрізняють представників однієї нації від іншої. Вони є наслідком соціального успадкування та процесу виховного впливу на людину в соціальному середовищі. Ментальність – особливий феномен духовності етносу, своєрідний духовний код. Примітне, що навіть в умовах духовного геноциду, якому століттями піддавався український народ, мовної дискримінації, головні прояви ментальності як духовного коду зберігаються. Потрібно з повагою ставитися до цих духовних багатств кожного народу й турбуватися, щоб у суспільстві створювалися умови для збереження духовного коду представників меншин, які живуть на теренах України [4; 5].

У системі родинного виховання батьки повинні дбати про збереження позитивних ознак прояву менталітету своєї етнічної групи, пам’ятаючи, що цим самим вони продовжують духовне багатство своїх пращурів і прокладають перспективні лінії духовного становлення своїх дітей, які є невід’ємною частиною процесу самовиховання [3; 4; 5].

Висновки. Проблема сьогоденішнього розвитку людства полягає в суперечності, яка виявляється в прагненні зберегти соціоцентричну державну модель як форму організації соціального життя і формуванням таких умов і факторів людських відносин, які не можуть безболісно здійснюватися в цій формі, що стала гальмом суспільного розвитку. Ця суперечність зникає тільки через прийняття якісно нової моделі розвитку – через соборне суспільство. Чим далі затягуватиметься процес формування соборного суспільства, тим сильні-

ше наростатимуть негативні тенденції в розвитку як суспільства, так і в поведінці і вчинках конкретних людей. Тому на підставі аналізу проблеми усвідомлення національної гідності і менталітету як форми самосвідомості й самоконтролю нами сформульовано такі висновки: вивчення основних етапів становлення гідності як морального поняття виражає уявлення про цінності людини, особливе моральне ставлення особистості до самої себе й ставлення до неї спільноти, у середовищі якої визначається цінність особистості; виявлення впливу національного виховання на розвиток особистості повинно визначати, що у системі виховання роль батьків у формуванні національної гідності дітей є вирішальною, батьки мусять бути яскравими, виразними носіями національної гідності; здійснення аналізу специфічних передумов, які б сприяли формуванню в дітей почуттів національної гідності повинні включати: навіювання дитині думки про її неповторність, неперевершену цінність; постійне акцентування уваги дитини на її духовних цінностях, необхідності утверджувати їх у суспільних відносинах; поважне й вимогливе ставлення батьків, інших членів родини до особистості вихованця; формування почуттів совісті й честі як засобів самооцінки власних вчинків; виокремлення менталітету (ментальності) характерної особливості морального становлення особистості має для кожної етнічної спільноти характерні ознаки ментальності, на основі яких з урахуванням загальнолюдських морально-духовних цінностей відрізняють представників однієї нації від іншої.

Література: 1. Азаров Ю. П. Семейная педагогика: Педагогика любви и свободы / Азаров Ю. П. – М., 1993. – 242 с. 2. Васильєв В. В. Динаміка ціннісних орієнтацій молоді / Васильєв В. В., Мокряк В. Л. // Придніпровський науковий вісник. Історія і соціологія. – 1997. – № 26. – С. 1-7. 3. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищ. пед. навч. закладів / Зайченко І. В. – Чернігів, 2003. – 528 с. 4. Кузьмінський О. І. Педагогіка родинного виховання : навчальний посібник / Кузьмінський О. І., Омеляненко В. Л. – К. : Знання, 2006. – 324 с. 5. Фіцула М. М. Педагогіка : посібник / Фіцула М. М. – К. : Видавничий центр “Академія”. 2002. – 528 с.